

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Vojtěcha Šimíčka, soudce zpravodaje Jaroslava Fenyka a soudce Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatele **T. M.**, zastoupeného Mgr. Janem Kubícou, advokátem se sídlem Vinohradská 22, Praha 2, proti rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích - pobočky v Táboře ze dne 10. 6. 2021, č. j. 15 Co 117/2021-351, za účasti **Krajského soudu v Českých Budějovicích - pobočky v Táboře**, jako účastníka řízení, a 1) **V. V.**, zastoupené Mgr. Jitkou Hronovou, advokátkou se sídlem Bezručova 1594/4, Jihlava, a 2) **nezl. K. M.**, zastoupeného opatrovníkem městem H., jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích - pobočky v Táboře ze dne 10. 6. 2021, č. j. 15 Co 117/2021-351, byla porušena práva stěžovatele garantovaná čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích - pobočky v Táboře ze dne 10. 6. 2021, č. j. 15 Co 117/2021-351, se ruší.

Odůvodnění:

I.

Obsah rozhodnutí

1. Okresní soud v Pelhřimově (dále jen „okresní soud“) rozsudkem ze dne 29. 1. 2021, č. j. 0 P 148/2017-302, nezletilého (nar. 2015) s účinností od právní moci rozsudku svěřil do střídavé péče rodičů, jejíž podmínky podrobně specifikoval ve výrocích I. až III. rozsudku. Výrokem IV. uložil stěžovateli povinnost přispívat na výživu nezletilého částkou 9 000 Kč měsíčně a výrokem V. rozhodl, že matce se vyživovací povinnost k nezletilému nestanoví. Výroky VI. až VIII. rozhodl o náhradě nákladů řízení ve vztahu mezi účastníky i o náhradě nákladů vynaložených státem a výrokem IX. konstatoval, že se tímto rozsudkem mění předchozí rozhodnutí o výchově nezletilého (rozsudek Okresního soudu v Havlíčkově Brodě ze dne 4. 5. 2016, č. j. 0 P 33/2016-60) a o úpravě styku stěžovatele s ním (rozsudek okresního soudu ze dne 31. 8. 2017, č. j. 0 P 148/2017-129).

2. Okresní soud zrekapituloval, že nezletilý byl ve věku cca půl roku svěřen do péče matky a stěžovateli byl s nezletilým upraven styk (rozsudek Okresního soudu v Havlíčkově Brodě ze dne 4. 5. 2016, č. j. OP 33/2016-60). Stěžovatel se následně domáhal svěřením nezletilého do střídavé péče rodičů, okresní soud však jeho návrh rozsudkem ze dne 28. 5. 2018, č.j. 0 P 148/2017-156, zamítl, když poukázal na důležitost stálosti výchovného prostředí a na to, že matčina dlouhodobá nepřítomnost by pro nezletilého v útlém věku mohla být zátěží. Uvedený rozsudek byl následně potvrzen rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích - pobočky v Táboře ze dne 25. 9. 2018, č. j. 15 Co 291/2018-206, v rámci kterého odvolací soud konstatoval, že s ohledem na nízký věk nezletilého, dosavadní kvalitní výchovné prostředí u matky, kontakt s mladší polorodou sestrou a s přihlédnutím k pravidelnému širokému styku se stěžovatelem i k budování sociálních vazeb v souvislosti s nástupem do předškolního zařízení by pro nezletilého střídavá péče prospěšnější nebyla. Stěžovatel se následně obrátil na Ústavní soud, který jeho ústavní stížnost usnesením ze dne 8. 2. 2019, č. j. II. ÚS 4114/18, odmítl.

3. Ve vztahu k nynějšímu návrhu stěžovatele na svěřením nezletilého do střídavé péče, popř. rozšíření úpravy styku, okresní soud uvedl, že od doby předchozího rozhodování o výchovném prostředí došlo na straně všech účastníků k významné změně poměrů. Nezletilý vypěl, je předškolního věku a je zvyklý na pravidelné střídání výchovných prostředí, když u stěžovatele v rámci úpravy styku pobýval každý sudý týden od čtvrtka do neděle, přičemž tento styk byl na základě dohody rodičů často i širší. Změna poměrů nastala i u matky, které přibyla další vyživovací povinnost. Okresní soud ocenil schopnost rodičů spolu ohledně syna komunikovat a za prospěšné považoval i jejich vzájemné doplňování (u stěžovatele se nezletilý nachází v prostředí velkoměsta s řadou zájmových aktivit, u matky vyrůstá na venkově společně s polorodými sourozenci). Dále konstatoval, že oba rodiče jsou způsobilí nezletilého vychovávat a řádně o něj pečovat a nezletilý je zvyklý na střídání prostředí dvou mateřských škol a dětských kolektivů, stejně jako cestování mezi bydlišti rodičů, jejichž vzdálenost není výrazně zatěžující. Zprávou psychologky bylo potvrzeno, že mezi oběma rodiči a nezletilým je velmi kladný citový vztah a na straně rodičů nebyla zjištěna žádná patologie, která by nezletilého ohrožovala. Sám nezletilý preferuje prostředí u stěžovatele, což je dle psychologky možné přičítat benevolentnějšímu přístupu i postavení jedináčka, které u něj má. Střídavá péče by dle psychologky přicházela v úvahu pouze do doby nástupu nezletilého do školy (k čemuž mělo dojít v září roku 2022). Okresní soud pravidelné týdenní střídání výchovných prostředí nepovažoval pro nezletilého za škodlivé, jelikož delší pobyty u obou rodičů již střídá, a nejde tak pro něj o nijak výraznou změnu. Jelikož byly naplněny veškeré aspekty pro střídavou péči, pro kterou byla v době rozhodování neoptimálnější situace, okresní soud uzavřel, že změna výchovného prostředí zájmu nezletilého neodporuje a návrhu stěžovatele vyhověl.

4. Krajský soud v Českých Budějovicích - pobočka v Táboře (dále jen „krajský soud“) rozsudkem ze dne 10. 6. 2021, č. j. 15 Co 117/2021-351, rozsudek okresního soudu změnil tak, že návrh stěžovatele na svěřením nezletilého do střídavé péče rodičů zamítl a rozsudek okresního soudu ze dne 31. 8. 2017 ve výrocích o úpravě styku stěžovatele s nezletilým změnil tak, že stěžovatel je oprávněn se s nezletilým stýkat každý sudý týden v roce tak, že si ho převezme v bydlišti matky ve středu v 9:30 hodin a tamtéž ho matce předá v neděli nejpozději do 18:00 hodin, a v rozsudku blíže specifikovaným způsobem

o Vánocích a v měsících červenec a srpen (výrok I.). Výroky II. a III. pak krajský soud rozhodl o náhradě nákladů řízení.

5. Krajský soud se neztotožnil se závěrem okresního soudu, že došlo ke změně poměrů odůvodňující svěřeni nezletilého do střídavé péče. Shrnul, že nezletilý má zvýšený zájem o pobyt u stěžovatele, změnu v podobě střídavé péče by zřejmě uvítal a stěžovatel by svou část péče bez problémů zvládl. Dle krajského soudu je však nezbytné otázku střídavé péče zvažovat i z pohledu zájmu dítěte na stabilním prostředí v době prvních výraznějších životních změn (předškolní výchova a nástup do školy). Krajský soud připustil, že nezletilý návštěvu dvou dětských kolektivů zvládá, a jelikož se dle zprávy psycholožky jedná o šikovné dítě s dobrou úrovní rozumové vyspělosti, zvládl by zřejmě absolvovat stejným způsobem i tzv. předškolní výchovu. Zahájení školní docházky na dvou základních školách by však dle krajského soudu bylo naprosto nevhodné a mohlo by se negativně projevit na dalším vývoji a vzdělávání nezletilého. Pokud by bylo návrhu stěžovatele nyní vyhověno, muselo by být před nástupem nezletilého do školy o výchovném prostředí znovu rozhodováno. Jelikož opakovaná soudní řízení spojená s různými pohovory a psychologickými vyšetřeními neprospívají nezletilému, ani vztahům mezi rodiči, uzavřel krajský soud, že skutkový stav nesevřídčí o změně, která by mohla vést k jinému rozhodnutí o výchovném prostředí, ale o změně poměrů pouze ve vztahu k úpravě styku. Návrh stěžovatele, kterým se domáhal svěřeni nezletilého do střídavé péče, proto zamítl a změnil předchozí rozhodnutí, kterým byl upraven styk stěžovatele s nezletilým. Při úvahách o rozsahu styku vyšel z toho, že nezletilý nemá problémy s pobytem v mateřské škole v P. a rodiče byli schopni se dohodnout na prodloužení běžného styku o jeden či dva dny. Upravený běžný styk bude dle krajského soudu možno realizovat pouze do doby, než nezletilý nastoupí do školy. Zatímco v případě svěřeni do střídavé péče by bylo nutno výchovné prostředí znovu měnit soudním rozhodnutím, mohou se v otázce styku rodiče sami dohodnout. Závěrem krajský soud poznamenal, že momentálně je třeba dát přednost stabilitě výchovného prostředí a zajistit nezletilému klid nezbytný pro úspěšné zvládnutí životních změn, které ho v příštích dvou či třech letech čekají. Nedojde-li však k nějaké zásadní změně ve vztazích mezi nezletilým a oběma rodiči, je dle krajského soudu pravděpodobné, že časem se model střídavé péče skutečně stane řešením, které bude z hlediska zájmu nezletilého nejvhodnější.

II.

Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí krajského soudu z důvodu tvrzeného zásahu do práv garantovaných čl. 10 odst. 2, čl. 32 odst. 4 a čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a porušení čl. 6 a čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 7 a čl. 47 Listiny základních práv Evropské unie (dále jen „Listina EU“), čl. 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, jakož i čl. 9 odst. 2 a čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte.

7. Zatímco okresní soud při svém rozhodování vycházel ze zprávy psycholožky, která zjišťovala názor nezletilého, krajskému soudu stěžovatel vytýká, že přistoupil ke změně rozsudku okresního soudu bez toho, aby si sám nebo prostřednictvím kompetentní osoby (psychologa či orgánu sociálněprávní ochrany dětí) názor nezletilého zjistil, a že jako stěžejní upřednostnil zájem na stabilitě výchovného prostředí, a to aniž by řádně odůvodnil a vysvětlil, proč tak učinil. Poukazuje také na to, že orgán sociálněprávní

ochrany dětí nezletilého po dobu řízení ani jednou neviděl a ani jednou s ním nemluvil, přesto však vůči svěření nezletilého do střídavé péče vyjádřil značně vyhraněný postoj. Krajský soud tak dle stěžovatele rozhodl v rozporu s legitimním očekáváním a s judikaturou Ústavního soudu.

III.

Vyjádření účastníků řízení

8. K posouzení důvodnosti ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníka řízení a vedlejších účastníků řízení.

9. Krajský soud ve svém vyjádření odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku. Kromě toho, že nedošlo ke změně poměrů, která by mohla vést k jinému rozhodnutí o výchovném prostředí, poukázal krajský soud také na nevhodnost střídavé péče v době zahájení školní docházky nezletilého. Navrhl proto, aby byla ústavní stížnost odmítnuta.

10. Matka nezletilého vyjádřila přesvědčení o nedůvodnosti ústavní stížnosti. Ztotožnila se se závěry krajského soudu, který nedovodil změnu poměrů a v zájmu zachování stabilního a vhodného výchovného prostředí, které synovi zajišťuje, neakceptoval návrh stěžovatele na střídavou péči, která podle ní není vhodná i s ohledem na skutečnost, že nezletilý má v letošním roce nastoupit povinnou školní docházku. Dále uvedla, že stěžovatel má možnost se na péči o syna dostatečně podílet, jelikož ten u něj v současné době bývá jednou za čtrnáct dnů od úterního večera do neděle. Jelikož v době rozhodování soudu bylo nezletilému zhruba pět a půl roku, je otázkou, jakou vypovídací hodnotu by pohovor s ním měl. Stejně tak i pohovor s orgánem sociálněprávní ochrany dětí by s ohledem na věk nezletilého a další provedené důkazy těžko mohl přinést zásadní informace pro rozhodnutí soudu.

11. Opatrovník nezletilého uvedl, že okresní soud v souvislosti s věkem a předpokládanými rozumovými schopnostmi nezletilého správně nařídil zjištění názoru nezletilého včetně zjištění vhodnosti střídavé péče znaleckým posudkem psychologky. K tomu doplnil, že orgán sociálněprávní ochrany dětí vykonává pohovory s nezletilými pro účely opatrovnických soudů přibližně ve věku nástupu základní školní docházky, relevantní jsou pak výpovědi nezletilých ve věku deseti, spíše dvanácti let. Jelikož byl názor nezletilého zjištěn dětským psychologem, neměl potřebu tuto činnost neodborně dublovat a vystavovat jej neúměrné zátěži s výstupem malé vypovídací hodnoty. Dále konstatoval, že nepochybuje o rodičovských kompetencích obou rodičů a jejich schopnosti nezletilého řádně vychovávat a zajistit mu adekvátní péči, a to jak v případě širokého styku nezletilého se stěžovatelem, tak v případě střídavé výchovy. Stejně jako krajský soud však preferuje stabilitu výchovného prostředí, a to i s ohledem na budoucí povinnou školní docházku, neboť školní dualitu zavrhnou i pedagogičtí odborníci.

12. Vyjádření krajského soudu a vedlejších účastníků zaslal Ústavní soud stěžovateli k replice. K argumentům krajského soudu stěžovatel uvedl, že v době vydání napadeného rozsudku zbývalo do zahájení školní docházky nezletilého téměř patnáct měsíců. Okolností dokládající dostatečnou změnu poměrů (vůči které již dále neobstojí zájem nezletilého na stabilitě výchovného prostředí) je dle stěžovatele plynutí času a tomu odpovídající změna věku nezletilého, který se zvýšil z necelých tří let na nedovršených šest let, stejně jako skutečnost, že nezletilý stále výrazněji preferuje jeho péči. Ve vztahu

k vyjádření opatrovníka pak stěžovatel upozornil, že v dané věci nebyl psychologkou proveden znalecký posudek, ale okresní soud dle § 474 odst. 1 z. ř. s. rodičům uložil účast na setkání s odborníkem, kterého požádal o zodpovězení několika dotazů. Odborné stanovisko psychologky, ze kterého vyplývá preference výchovného prostředí u stěžovatele, je přitom jediným případem, kdy bylo v dané věci zjišťováno přání nezletilého a jeho názor na věc. Uvádí-li opatrovník, že pro účely opatrovnických soudů vykonává pohovory s nezletilými ve věku nástupu základní školní docházky, takový pohovor s nezletilým neučinil. Navzdory tomu však byl schopen konstatovat, že docházka do dvou škol pro něj není vhodná. Povinností orgánu sociálněprávní ochrany dětí je mj. naplňovat participační práva dítěte, tj. informovat je, zjistit jeho názor, ten pak v řízení zohlednit a informovat soud o skutečnostech podstatných pro rozhodnutí, což však opatrovník řádně neučinil, když se s nezletilým nikdy nesešel. Navíc, byl-li nezletilý schopen se vyjádřit již v březnu 2020 na setkání s psychologkou, o rok později (tedy v době rozhodování krajského soudu) by své přání jistě vyjádřil ztelně přesněji.

IV.

Vlastní posouzení ústavní stížnosti

13. Dle čl. 83 Ústavy je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti. Není součástí soustavy soudů (čl. 91 Ústavy) a není povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. toho, zda nebyla dotčena ústavně zaručená práva účastníků, zda řízení bylo vedeno v souladu s těmito principy a zda lze řízení jako celek pokládat za spravedlivé. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je oprávněn zasáhnout tehdy, došlo-li v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, a posléze rozhodnutím v něm vydaným, k porušení základních práv a svobod stěžovatele chráněných ústavním pořádkem [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy].

A) Obecná východiska

14. K problematice střídavé péče se Ústavní soud ve svých rozhodnutích vyjádřil již vícekrát. Ve stručnosti lze shrnout jeho postoj tak, že i když je střídavá péče obou rodičů o nezletilé dítě obecně vhodným řešením z hlediska nevyhnutelného zásahu do ústavně zaručených práv rodičů i jejich nezletilých dětí, nejde o řešení jediné, tím méně pak automatické. Prioritním hlediskem při rozhodování ve věcech výchovy nezletilých je nejlepší zájem dítěte (srov. čl. 3 Úmluvy o právech dítěte). Posouzení naplnění tohoto měřítká přísluší obecným soudům, které jsou povinny posuzovat věc individuálně s přihlédnutím k jejím konkrétním zvláštnostem. Jejich úkolem je ovšem zároveň na základě uplatnění zásady proporcionality nalézt řešení, které nebude nepřiměřeně omezovat ani právo žádného z rodičů zaručené v čl. 32 odst. 4 Listiny. V praktické rovině by měly obecné soudy vycházet z toho, že právem obou rodičů je v zásadě pečovat o dítě stejnou měrou a podílet se na jeho výchově, s čímž koresponduje i právo dítěte na péči obou rodičů. Je-li tudíž rozhodnutím soudu svěřeno dítě do péče jednoho z nich, pak by tomuto nezletilému mělo být umožněno stýkat se s druhým rodičem v takové míře, aby byl postulát rovné rodičovské péče co nejvíce naplněn. Takové uspořádání bude totiž zpravidla v nejlepším zájmu dítěte, přičemž odchylky musí být odůvodněny ochranou jiného, dostatečně silného zájmu [z poslední doby srov. zejména nálezy sp. zn. I. ÚS 3065/21 ze dne 3. 5. 2022, podrobněji pak ke střídavé péči viz např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 1286/18 ze dne 31. 8. 2018 (N 145/90 SbNU 353), nálezy sp. zn. I. ÚS 823/16 ze dne 6.

12. 2016 (N 233/83 SbNU 637), nález sp. zn. II. ÚS 3413/14 ze dne 2. 6. 2015 (N 103/77 SbNU 519), nález sp. zn. I. ÚS 3216/13 ze dne 25. 9. 2014 (N 176/74 SbNU 529), nález sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 30. 5. 2014 (N 110/73 SbNU 739), či nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683) a mnohé další; všechna citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou v elektronické podobě dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

15. V judikatuře Ústavního soudu byla taktéž vymezena kritéria, která musí obecné soudy při rozhodování o úpravě výchovných poměrů vzít v úvahu a zkoumat s ohledem na konkrétní okolnosti případu: 1) existenci pokrevního pouta mezi dítětem a osobou usilující o jeho svěření do péče, 2) míru zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěření do péče dané osoby, 3) schopnosti osoby usilující o svěření dítěte do péče zajistit jeho bezproblémový vývoj a jiné potřeby, 4) přání dítěte. Naplňují-li oba rodiče všechna kritéria přibližně stejnou měrou, je třeba vycházet z předpokladu, že je v nejlepším zájmu dítěte být svěřen do péče obou rodičů. Tento předpoklad lze vyvrátit, nicméně jsou k tomu zapotřebí objektivní důvody. Zároveň není předestřený výčet kritérií vyčerpávající. Obecné soudy jsou nejen oprávněny, ale i povinny zohlednit rovněž další relevantní skutečnosti, odrážejí-li specifické okolnosti případu (viz nález sp. zn. I. ÚS 3065/21 ze dne 3. 5. 2022 či nález III. ÚS 928/22 ze dne 24. 5. 2022).

16. Na obecné soudy nejsou kladeny nároky pouze z hlediska metodologie posouzení nejlepšího zájmu dítěte a práv obou rodičů vychovávat své děti, tj. ve smyslu následování citovaných či dalších kritérií, ale též z hlediska způsobu (kvality) posouzení věci. Rozhodnutí soudu, kterým není vyhověno rodiči žádajícímu střídavou péčí, musí být přesvědčivě odůvodněno, včetně uvedení relevantních argumentů, jak se soud s jednotlivými kritérii vypořádal a proč v konkrétním případě rodič neuspěl. Obdobně by měl soud uvést i kroky, které případně mohou vést k odstranění daných překážek (viz nález sp. zn. I. ÚS 3065/21 ze dne 3. 5. 2022).

17. Podle čl. 12 odst. 1 Úmluvy zabezpečují její smluvní strany dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni. Podle čl. 12 odst. 2 Úmluvy se za tímto účelem dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

18. Ústavní soud již mnohokrát uvedl, že přestože povinnost zjišťovat názor dítěte neplatí zcela absolutně, jako zásadní vodítko při hledání nejlepšího zájmu nezletilého musí být vnímán jeho názor. Dítěti zásadně musí být umožněno vyjádřit se k věci, byť se nejvhodnější způsoby zjišťování jeho názoru mohou v závislosti na individuálních podmínkách jednotlivých případů lišit. Současně však není možné, aby obecné soudy postoj nezletilého dítěte bez dalšího převzaly a aby své rozhodnutí založily toliko na jeho přání, a nikoli na pečlivém a komplexním posuzování jeho zájmů. Zjišťování přání nezletilého dítěte v průběhu soudního řízení musí být provedeno komplexně, což předpokládá zvažování řady okolností vztahujících se ke způsobu jeho zjištění i k hodnocení samotného postoje nezletilého. V návaznosti na zjišťování názoru nezletilého pak musí obecné soudy provést samostatnou úvahu, která bere v potaz všechny relevantní okolnosti, kromě jiných možných např. věk, rozumovou

a emocionální vyspělost nezletilého dítěte či míru objektivitu (nezávislosti) jeho postoje [k tomu srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 2482/13, nález sp. zn. II. ÚS 2866/17 ze dne 28. 2. 2018 (N 39/88 SbNU 535) a mnohá další rozhodnutí]. Přestože relevance názoru nezletilého se obecně zvyšuje s jeho věkem, Ústavní soud v minulosti opakovaně poukázal na důležitost zjišťování názoru i u dětí mladšího věku, když např. v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3749/17 ze dne 9. 1. 2018 (N 3/88 SbNU 55) a nálezu sp. zn. IV. ÚS 827/18 ze dne 10. 4. 2018 (N 73/89 SbNU 121)] poukázal na schopnost dětí vyjádřit se k okolnostem nástupu školní docházky.

19. Jakkoliv je stálost výchovného prostředí pro děti důležitou hodnotou, kterou je třeba chránit, jak Ústavní soud konstatoval v nálezu sp. zn. I. ÚS 3216/13, stabilita výchovného prostředí není abstraktní princip, který by byl hoden ochrany sám o sobě, ale má být chráněn pouze v souvislosti s tím, zda skutečně je v nejlepším zájmu dítěte. Pokud je prokázáno a argumentačně doloženo, že změna výchovného prostředí by nebyla v nejlepším zájmu dítěte, pak stabilita výchovného prostředí samozřejmě převáží nad jeho změnou. Nejlepší zájem dítěte však nelze ztotožňovat s neměnností výchovného prostředí bez dalšího. Jinak řečeno, argumentace zájmem na stabilním výchovném prostředí nemůže být dostačující sama o sobě, ale vždy pouze v kontextu posouzení toho, jaký vliv bude mít změna prostředí na psychický či fyzický komfort dítěte samotného. V opačném případě by se fakticky konzervoval *status quo* daný prvním rozhodnutím ve věci, neboť odmítáním změny výchovného prostředí (a tedy prodloužením stavu po prvním rozhodnutí) se výchovné prostředí stabilizuje, dítě si na ně zvyká a ke změně by pak již nemuselo dojít [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 či nález sp. zn. I. ÚS 823/16 ze dne 6. 12. 2016 (N 233/83 SbNU 637)]. Rodič, kterému nebylo dítě svěřeno do výchovy např. z důvodu útlého věku, byť je jinak „rovnocenným rodičem“, který o dítě po nezanedbatelnou část doby řádně pečuje, a dítě k němu má stejný vztah jako k druhému rodiči, by pak neměl nikdy šanci úspěšně žádat o úpravu střídavé výchovy, a to ani za situace, kdy si to přeje samo dítě, které je již s ohledem na samotný běh času schopno formulovat svůj názor [srov. nález sp. zn. II. ÚS 3413/14 ze dne 2. 6. 2015 (N 103/77 SbNU 519)].

20. Pokud jde o nejlepší zájem dítěte, Ústavní soud v minulosti konstatoval, že jde o koncept, který je flexibilní a adaptabilní. Jako takový by pak měl být přizpůsoben a definován individuálně s ohledem na specifickou situaci, v níž se dítě nachází, přičemž pozornost by měla být věnována jeho osobním poměrům, situaci a potřebám. V rámci individuálních rozhodnutí musí být nejlepší zájem dítěte hodnocen a stanoven ve světle specifických okolností konkrétního dítěte [nález sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 30. 5. 2014, body 22.-24., nález sp. zn. I. ÚS 3216/13 ze dne 25. 9. 2014 (N 176/74 SbNU 529)].

21. Specificky k významu nástupu do první třídy základní školy při rozhodování o úpravě režimu péče o nezletilé dítě Ústavní soud již v minulosti uvedl, že tato okolnost automaticky nevylučuje střídavou péči [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 2298/15 ze dne 15. 3. 2016 (N 44/80 SbNU 543), bod 17.; či nález sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 30. 5. 2014], stejně jako okolnost, že rodiče žijí ve velké vzdálenosti od sebe [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 928/22 ze dne 24. 5. 2022, bod 22.]. Za předpokladu, že kritéria uvedená shora sub 15. jsou naplněna zhruba stejně u obou rodičů, musí tak jako ve všech ostatních případech být závěr, že střídavá péče není v nejlepším zájmu dítěte, odůvodněn dostatečně závažnými okolnostmi, např. specifickým zdravotním či psychickým stavem, potřebou mimořádně intenzivní péče atd., v jejichž důsledku by střídavá péče představovala pro nezletilého extrémní zátěž. Taková zátěž může vyplývat i z participace

na vzdělávacím procesu ve dvou různých školách, ovšem ani takový závěr nelze činit paušálně, ale toliko s přihlédnutím ke všem relevantním aspektům každého individuálního případu, zejména k psychickým předpokladům nezletilého, jeho odolnosti vůči stresu či změnám, dispozicím, temperamentu atd. a jeho konkrétním poměrům (vzdálenost mezi oběma bydlišti, míra kompatibility výuky na obou školách, schopnost rodičů spolupracovat atd.).

B) Aplikace obecných východisek na nynější případ

22. Ústavní soud vzal v úvahu stěžovatelem předložená tvrzení, obsah vyžádaného spisového materiálu i obdržených vyjádření a poté, co rozhodnutí krajského soudu přezkoumal prizmatem shora zmíněných obecných kritérií, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

23. Podstatou ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatele s právními závěry krajského soudu, který neshledal předpoklady pro stanovení střídavé péče. Jak přitom vyplývá ze shora provedené rekapitulace průběhu předchozího řízení, krajský soud připustil, že podmínky pro svěření nezletilého do střídavé péče byly do značné míry naplněny (stěžovatel péči o nezletilého bez problémů zvládá, nezletilý by střídavou péčí uvítal, střídání dvou dětských kolektivů mu problémy nečiní). Odmítnutí střídavé péče pak krajský soud odůvodnil především okolností budoucího nástupu nezletilého do první třídy základní školy, zájmem na stabilitě výchovného prostředí v období změn s tím spojených a eliminací nutnosti dalšího rozhodování o změně výchovného prostředí.

24. Ze skutkových závěrů krajského soudu je tedy zřejmé, že měl kritéria pro svěření do střídavé péče naplněna v zásadě ve stejné míře u obou rodičů. Ústavní soud se však v této souvislosti pozastavuje již nad okolnostmi zjišťování názoru nezletilého, které ve světle shora uvedených východisek musí být součástí ustalování skutkového stavu, neboť stěžovateli je třeba přisvědčit v tom směru, že krajský soud přistoupil ke změně rozsudku okresního soudu, aniž by blíže zjišťoval aktuální okolnosti na straně nezletilého a jeho názor. S přihlédnutím k nižšímu věku nezletilého Ústavní soud nepovažuje za problematické, že krajský soud nepřistoupil k přímému zjišťování názoru nezletilého, nicméně je s podivem, že navzdory časovému odstupu od zprávy psychologky ze dne 28. 3. 2020 (rozhodnutí krajského soudu je ze dne 10. 6. 2021) nezjišťoval názor nezletilého například prostřednictvím orgánu sociálněprávní ochrany dětí. Nelze přitom souhlasit s názorem matky nezletilého a v podstatě i opatrovníka, že pohovor s orgánem sociálněprávní ochrany dětí by s ohledem na věk nezletilého užitečné informace pro rozhodnutí soudu pravděpodobně nepřinesl. Nezletilý byl psychologkou označen za rozumově vyspělého a komunikativního, za další rok by tak jeho názor jistě byl ještě přínosnější.

25. Krajský soud přitom ve svém rozhodnutí zohledňuje preferenci nezletilého zjištěnou při rozhovoru s psychologkou („nejvíce se mu líbí u tatínka v P.“, „chtěl by být 10 dní u maminky a 10 dní u tatínka“, „více se mu líbí na V. a zase na V.“), ale svěření nezletilého do střídavé péče odmítá s přihlédnutím k budoucímu nástupu nezletilého k základní školní docházce. Názor nezletilého na uspořádání rodinných poměrů v souvislosti s jeho nástupem ke školní docházce však zjišťován nebyl, a to přestože tento moment byl zjevně klíčový jak pro opatrovníka, tak pro rozhodnutí krajského soudu.

26. Problém s nedostatečným zjišťováním názoru nezletilého a důrazem kladeným na stabilitu výchovného prostředí je přitom umocněn také dalšími okolnostmi. Kromě toho, že krajský soud střídavou péči odmítl na základě skutečnosti (nástup nezletilého ke školní docházce), která v době jeho rozhodování byla vzdálena ještě více než rok, krajský soud (spolu s opatrovníkem) současně v podstatě dopředu předvídá, že na začátku školní docházky (a v době příštích dvou tří let) bude střídavá péče ještě vyloučena, a to přestože se otázce schopnosti a ochoty konkrétního nezletilého nastoupit školní docházku v režimu střídavé péče nikdo blíže nevěnoval.

27. K tomu lze odkázat na vyjádření opatrovníka k odvolání matky, v rámci kterého uvedl, že: „*Doufá, že snad bylo od experimentů ve střídavé péči u dětí rodičů žijících ve vzdálených městech a tím návštěv dvou školských zařízení v rámci střídavé péče již upuštěno. Neboť střídání školských zařízení, školních osnov, učitelů i třídních kolektivů, včetně navázaných přátelství mezi spolužáky (...) je z odborné literatury jak ze strany pedagogů, tak dětských psychologů považováno za naprosto nepřijatelné. Fungovat může snad u dětí na středních školách žijících přes týden na internátu nebo u vysokoškoláků, již psychicky připravených na samostatný život. Ne však u dítěte na prvním stupni základní školy.*“ (č. 1. 321 spisu okresního soudu). Takto formulované vyjádření přitom svědčí o obecném názoru opatrovníka na danou problematiku, neposkytuje však žádnou bližší informaci týkající se poměrů konkrétního nezletilého, se kterým se opatrovník, jak sám připouští, ani nesetkal.

28. Krajský soud ve svém rozhodnutí přitom sám *a priori* presumuje, že střídavá péče v obecné rovině nepřipadá po dobu prvních let základní školní docházky dítěte v úvahu (v situaci vyžadující školní docházku ve dvou různých městech), a to aniž by v nyní posuzované věci tento svůj obecný závěr dostatečně podpořil argumenty, které by jej činily skutečně relevantním i při zohlednění konkrétních specifík daného případu. Tak ani krajský soud učinit nemohl, neboť tato specifika nezjišťoval ani na straně nezletilého (viz výše), ale ani na straně rodičů a školských zařízení. Nezjišťoval tedy, zda by např. rodiče byli ochotni uzpůsobit své osobní poměry tomu, aby nezletilý mohl ke školní docházce nastoupit v jediné škole, eventuálně zda a případně jak konkrétně by mohla být zajištěna kontinuita ve výuce pro případ, že by ji nezletilý podstupoval ve dvou různých školách atd.

29. Ústavní soud rovněž souhlasí se stěžovatelem v tom, že odůvodnění rozhodnutí krajského soudu prakticky výhradně nástupem povinné školní docházky nezletilého je krajně problematické. Ačkoliv k nástupu nezletilého do školy mělo dojít až více než rok a čtvrt po vydání napadeného rozhodnutí, přičemž s jistotou nemohl krajský soud vědět ani to, zda nedojde k odkladu povinné školní docházky, tuto budoucí skutečnost považoval za zcela stěžejní pro úpravu režimu péče o nezletilého i pro předcházející období. Nejen, že argument nástupu k povinné školní docházce se na toto období nijak nevztahuje, ale déle než rok trvající období je v životě nezletilého vzhledem k jeho nízkému věku příliš dlouhé na to, aby mohlo být z hlediska režimu péče o něj považováno za bezvýznamné, ustupující zcela budoucímu nástupu do školy. Současně argument krajského soudu, že ponecháním dítěte ve výlučné péči vedlejší účastnice se stanovením širokého styku se stěžovatelem má předejít potřebě nového soudního rozhodnutí při nástupu nezletilého ke školní docházce, je nepodložený. Sám krajský soud přiznává, že je závislý na dohodě obou rodičů, přičemž na jedné straně taková dohoda není nijak vyloučena ani v případě svěření nezletilého do střídavé péče pro období před jeho nástupem k povinné školní docházce, na druhé straně zároveň však nijak není zaručena

ani při režimu péče a styku, který zvolil krajský soud. Pokud by stěžovatel trval na režimu styku upraveném napadeným rozhodnutím, nepochybně by to potřebu nové úpravy režimu péče o nezletilého a styku s ním soudním rozhodnutím vyvolalo.

30. Za zcela nepřipustné pak Ústavní soud považuje vyjádření opatrovníka v řízení před obecnými soudy, že střídavá péče by mohla být jakýmsi předstupněm pro výlučnou péči otce, čemuž dle jeho názoru bylo třeba zabránit. Nejen, že prezentací tohoto názoru vybočil opatrovník z mezí, které jsou mu v předmětném řízení vytyčeny, neboť jednoznačně projevil svou apriorní averzi vůči takovému řešení, ale současně tak učinil ve vztahu ke zcela hypotetickému scénáři, neboť stěžovatel takové řešení nenavrhoval, a ani soud je nezvažoval. Kromě toho je tento názor i nelogický, neboť vyloučením výlučné péče jednoho z rodičů z důvodu nevhodnosti takového uspořádání poměrů nezletilého zcela petrifikuje výlučnou péči druhého z rodičů.

31. Stejně jako nelze zevšeobecňovat názor, že střídavá péče má být automaticky prioritním řešením, neměly by se obecné soudy dopouštět ani opačné generalizace a střídavou péči v určitých případech paušálně vylučovat, např. s přihlédnutím k nízkému věku nezletilého, nástupu ke školní docházce, vzdálenosti bydlišť rodičů či k nutnosti absolvování školní docházky ve dvou školách. Také z judikatury Ústavního soudu lze dovodit, že střídavou péči nelze vyloučit jen s obecným odkazem na nižší věk dítěte (viz např. nález sp. zn. I. ÚS 3065/21 ze dne 3. 5. 2022) či období nástupu ke školní docházce [viz nález sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 30. 5. 2014 (N 110/73 SbNU 739) či aktuální nález sp. zn. III. ÚS 928/22 ze dne 24. 5. 2022, který se však týkal nástupu ke školní docházce do jedné školy]. V souladu s konceptem nejlepšího zájmu dítěte je vždy třeba individuálně posuzovat, jak bude zvažované výchovné uspořádání v dané situaci ovlivňovat konkrétního nezletilého, o kterém je v daném řízení rozhodováno, a to s ohledem na specifickou situaci, v níž se dítě, jehož se věc týká, nachází, jeho osobní poměry, potřeby a názory.

32. Stěžovatel přitom o svěřením nezletilého do střídavé péče usiluje již delší dobu a z předchozích rozhodnutí vyplývá, že pro takovou úpravu doposud „nikdy nebyla vhodná doba“ - nejprve byl nezletilý příliš malý, pak soudy formulovaly obavy ze střídání předškolních zařízení a nyní krajský soud (na rozdíl od okresního soudu) střídavou péči vyhodnotil jako nevhodnou kvůli blížícímu se nástupu nezletilého k základní školní docházce. Uvádí-li pak krajský soud, že časem (po úspěšném zvládnutí životních změn, které nezletilého v příštích dvou či třech letech čekají) se model střídavé péče pravděpodobně skutečně stane řešením, které bude z hlediska zájmu nezletilého nejvhodnější, není jisté, zda tou dobou nebude (opět s odkazem na nutnost stability výchovného prostředí) pro změnu argumentováno tím, že střídavá péče není vhodná kvůli zvyšujícím se školním nárokům kladeným na nezletilého, případně tím, že nezletilý si na dlouhodobě nastavený režim výlučné péče matky a styku se stěžovatelem již zvykl a na dosavadním výchovném uspořádání tak není vhodné nic měnit.

33. Závěr krajského soudu o nevhodnosti střídavé péče nemá odpovídající odraz ani ve zprávě psychologů, která jako jediná s nezletilým komunikovala. Ta na jednu stranu poukázala na to, že docházku do dvou mateřských škol nezletilý bez problémů zvládá, jeho schopnosti sociální adaptace jsou na dobré úrovni a není důvod, proč by tomu tak nemělo být i v budoucnu, přičemž doporučila rozšíření styku se stěžovatelem (nezletilý tedy tak jako tak mezi rodiči opakovaně cestuje a mění dvě domácí a vzdělávací prostředí, přičemž rozsah jeho styku se stěžovatelem je široký). K otázce střídavé péče pak uvedla,

že přichází v úvahu pouze po dobu do nástupu nezletilého na základní školu. Tento závěr však nebyl podepřen zdůvodněním toho, proč by střídavá péče pro nezletilého nebyla v době nástupu ke školní docházce vhodná, ale toliko argumentem, že pokud by střídavá péče byla realizována, pak po nástupu do školy v H. by mohl být náhle omezený rozsah kontaktu nezletilého se stěžovatelem zdrojem značných výchovných problémů v rodině matky. Takový argument však sám o sobě může obstát jen stěží, neboť opomíjí, že obdobné problémy může po nástupu školní docházky teoreticky přinést i zúžení dosavadního širokého styku, který se střídavé péči přibližuje.

34. Ústavní soud tedy shrnuje, že jestliže jsou podmínky pro svěření do péče naplněny u obou rodičů zhruba stejně, pak samotná skutečnost, že nezletilý má nastoupit do první třídy základní školy, nepředstavuje automatickou a nezvratnou překážku jeho svěření do střídavé péče ani tehdy, jestliže bydliště obou rodičů dělí větší vzdálenost. V takových případech musí při rozhodování o režimu péče o nezletilého obecné soudy zjišťovat všechny okolnosti relevantní pro závěr, které řešení je v nejlepším zájmu nezletilého, tedy okolnosti na straně nezletilého (zejména jeho osobní a osobnostní dispozice a další individuální specifika týkající se zvládnání změn a vzdělávacího procesu), okolnosti na straně obou rodičů (zejména úroveň jejich vzájemné komunikace, vzdálenost mezi jejich bydlišti, ochota a možnosti spolupracovat při předcházení negativům atypické podoby vzdělávacího procesu či zmírňovat jejich důsledky) a okolnosti na straně institucí vzdělávacího procesu (zejména možnost realizace vzdělávání nezletilého v jedné škole a kompatibilita vzdělávání ve dvou školách, není-li to možné). Teprve po pečlivém zjištění a zvážení všech těchto okolností může obecný soud vyhodnotit, zda je svěření do střídavé péče v nejlepším zájmu nezletilého, nebo vylučuje-li je konkrétní dostatečně závažná okolnost či okolnosti.

35. Ústavní soud taktéž opakuje, že v situaci, kdy jsou podmínky pro svěření do péče naplněny u obou rodičů zhruba stejně, nemůže být jediným důvodem pro vyloučení střídavé péče budoucí nástup do první třídy základní školy pro celé období přesahující rok před tímto nástupem, jestliže nezletilý již v předškolním období bez problému zvládá změnu výchovných prostředí u obou rodičů a střídání mateřských škol a dětských kolektivů.

36. Krajský soud tedy pochybil, pokud zrušil rozsudek okresního soudu, jenž svěřoval nezletilého do střídavé péče stěžovatele a vedlejší účastnice, aniž by zjišťoval aktuální stanovisko samotného nezletilého a možnosti konkrétní podoby vzdělávání nezletilého, s generalizujícím odůvodněním, že při nástupu do první třídy je takový režim péče bez dalšího nevhodný, a přesto, že ještě po dobu delší než rok tento důvod ani potenciálně nemohl hrát žádnou roli. Tím porušil stěžovatelova ústavně zaručená základní práva na výchovu dětí dle čl. 32 odst. 4 Listiny a na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

V.

Závěr

37. Ústavní soud tímto rozhodnutím nijak nepředjímá, jakým způsobem má krajský soud ve věci rozhodnout, a to i s přihlédnutím ke skutečnosti, že nemá aktuální informace o tom, kdy bude nezletilý skutečně nastupovat k základnímu školnímu vzdělávání, neboť stěžovatel v rámci své repliky uvedl informaci o možné nutnosti odkladu nástupu školní docházky (stěžovatel se přitom k preferovanému režimu v době nástupu do školy

nevyjádřil jednoznačně – připustil, že by nezletilý mohl chodit do první třídy v H., ale dokáže si představit i to, že by nastoupil do školy v P. nebo že by navštěvoval školy dvě, byť o poslední variantě má dle ústavní stížnosti sám pochybnosti). Ústavní soud byl rovněž informován o tom, že otec podal nedávno nový návrh na úpravu poměrů nezletilého, a tedy úkolem krajského soudu bude ústavně konformním způsobem rozhodnout na základě aktuální situace nezletilého, pokud již v mezidobí takové rozhodnutí neučinil okresní soud na podkladě nového návrhu. Pokud by k takovému vývoji došlo, nahrazení rozhodnutí zrušeného tímto nálezem by bylo redundantní.

38. Podstatné však z hlediska ústavního práva na spravedlivý proces, resp. práva na péči rodičů o děti je, že zdůvodnění, o které svůj závěr o změně rozhodnutí okresního soudu opřel krajský soud vzhledem ke shora uvedené argumentaci nelze považovat za dostatečné a v ústavněprávním přezkumu tak neobstojí.

39. Ústavní soud dospěl k závěru, že napadeným rozhodnutím bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na výchovu dětí dle čl. 32 odst. 4 Listiny. Protože rozsudkem krajského soudu došlo k zásahu do základních práv stěžovatele, Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozsudek krajského soudu zrušil.

40. Na závěr Ústavní soud uvádí, že byť stěžovatel argumentoval porušením čl. 7 a čl. 47 Listiny EU, nicméně pro její použití v nynější věci nejsou splněny podmínky dle čl. 51 odst. 1 Listiny EU, neboť obecné soudy v nynější věci neaplikovaly právo Evropské unie.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 19. července 2022

Vojtěch Šimíček
předseda senátu